

**Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.101
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору педагогічних наук, професору
Стинській Вікторії Володимирівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)**

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Протас Оксани Любомирівни на дисертаційну роботу Мандро Лесі Олегівни «Педагогічні умови формування «soft skills» у майбутніх соціальних працівників», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Актуальність дисертаційної роботи. В умовах глобалізації, цифровізації та трансформації розвитку суспільства постають нові вимоги до особистості фахівців різних галузей, що зумовлюють потребу в модернізації системи їх професійної підготовки.

Сучасні тенденції засвідчують, що сьогодні необхідні фахівці, які є конкурентоспроможними, уміють мобільно та інтегративно обирати продуктивний спосіб взаємодії з оточуючим середовищем та володіють як професійними так і універсальними компетентностями.

На сучасному етапі вітчизняна та зарубіжна практика соціальної роботи свідчить, що для соціальних працівників найбільш актуальними навичками і компетентностями стають: вміння визначати та розв'язувати проблеми у професійній діяльності; здатність взаємодіяти з клієнтами і представниками різних професійних груп і громад; навички використання інформаційних і

комунікаційних технологій; здатність оперативно вирішувати нестандартні ситуації; здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел; здатність до генерування нових ідей і креативності та інші.

Це актуалізує проблему створення відповідних педагогічних умов для формування м'яких навичок у майбутніх фахівців соціальної роботи.

У цьому контексті дисертація Л.О. Мандро є особливо актуальною, оскільки в ній з позицій науково-теоретичного дослідження та практичних можливостей запропоновано конкретний навчально-методичний інструментарій щодо формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників.

Обґрунтування обраної теми дисертації є методологічно, теоретично й технологічно переконливим, а сформовані завдання для її розв'язання забезпечують розкриття проблеми та досягнення мети дослідження.

Її важливість актуалізується низкою виокремлених авторкою чинників, що зумовлюється необхідністю подолання низки суперечностей, зокрема між запитом суспільства та готовністю закладів вищої освіти забезпечувати формування «soft skills» соціальних працівників; важливістю формування «soft skills» студентів в умовах закладу вищої освіти та відсутністю експериментально перевірених та науково обґрунтованих структурно-функціональної моделі й педагогічних умов; широким потенціалом аудиторної та позааудиторної освітньої діяльності здобувачів освіти та її несистемним застосуванням для розвитку «soft skills» майбутніх соціальних працівників.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Проблематика дисертації досліджена в межах науково-дослідної роботи кафедри початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника за напрямом «Підготовка майбутніх фахівців в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору» (2019–2029 рр., номер державної реєстрації: 01101/00158) та кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника за напрямом «Забезпечення якості надання освітніх послуг закладом

вищої освіти: управлінсько-організаційний, методичний, економічний аспекти» (2022 – 2027 рр., номер державної реєстрації № 0118U004074).

Наукова новизна та достовірність отриманих результатів, що виносяться на захист. Дисертаційна робота Л. О. Мандро є комплексним дослідженням, в якому вперше:

– визначено місце «soft skills» у професійній структурі особистості соціального працівника; виокремлено зміст та структуру «soft skills» у рамках теорії та практики соціальної роботи; встановлено критерії, показники та рівні сформованості «soft skills» майбутніх соціальних працівників; наведено авторську інтерпретацію понять «soft skills» майбутніх соціальних працівників», «формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників» та «організаційно-педагогічні умови формування «soft skills»»; обґрунтовано структурно-функціональну модель та організаційно-педагогічні умови формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників;

– запропоновано: засоби, форми та методи аудиторної та позааудиторної навчально-виховної діяльності з метою формування «soft skills» як професійних навичок студентської молоді; заслуговує схвалення розроблення здобувачкою електронних інструментів навчання – для виявлення, формування і розвитку «soft skills» у майбутніх соціальних працівників.

Заслуговують уваги і розроблені рекомендації щодо застосування структурно-функціональної моделі формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників.

Авторкою наведено чотири групи навичок, що визначають професійну компетентність соціальних працівників, а саме: «hard skills»; «soft skills»; «meta skills»; «digital skills» а також уточнено класифікацію «soft skills» соціальних працівників: навички комунікації, навички управління, навички особистої ефективності, навички опрацювання інформації та стратегічні навички.

Практичне значення дослідження. Отримані авторкою результати сприятимуть удосконаленню формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників в умовах професійної підготовки закладів вищої освіти.

З метою формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників здобувачкою впроваджено в освітній процес ЗВО України навчальну дисципліну «Технології формування «soft skills» у професійній освіті», структурно-функціональну модель та організаційно-педагогічні умови формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників, що сприятимуть оптимізації якості професійної підготовки студентів. Заслуговує схвалення те, що авторка дисертації систематизує накопичений досвід, розробляє та впроваджує в практику закладів вищої освіти веб-сайт як додатковий інструмент для діагностики, формування та вдосконалення «soft skills» у межах позааудиторної навчальної діяльності студентів. Схвально, що результати дослідження здобувачки знайшли своє упровадження також і у роботу благодійних організацій, які надають соціальну підтримку найбільш вразливим категоріям населення, так як авторкою була розроблена та проведена тренінгова програма «My soft» для соціальних працівників цих організацій.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Українського державного університету імені Михайла Драгоманова; Житомирського міського центру соціальних служб, КУ «Центр надання соціальних послуг» Радомишльської міської ради, Благодійної організації «Благодійний фонд «Карітас-Київ», Благодійної організації «Благодійний фонд «Карітас-Житомир», Благодійної організації «Благодійний фонд «Карітас-Чернігів».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертації та публікацій Л.О. Мандро доводять обґрунтованість й достовірність викладених авторкою результатів.

Об'єктивність і достовірність наукових результатів дослідження забезпечується не лише належною методологічною та джерельною базою дослідження, яка складає 238 найменувань, з яких – 73 іноземними мовами та свідчить про інтенсивну науково-пошукову роботу, а й аргументованістю,

об'єктивністю, логічністю викладу матеріалу, адекватним вибором методів дослідження, що відібрані з урахуванням специфіки розвідки: *теоретичні*: аналіз матеріалів наукових джерел з окресленої проблематики, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення даних; *емпіричні*: анкетування, моделювання, спостереження, тестування, порівняння, вимірювання, опис, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний), розробка електронних інструментів навчання; порівняння й узагальнення кількісних і якісних даних результатів; *статистичні*: статистична обробка результатів експериментального дослідження, експертна оцінка, графічні методи.

Аналіз та узагальнення авторкою наукових та навчально-методичних джерел дало змогу їй обґрунтувати методологічну основу дослідження, запропонувати авторське трактування базових понять, установити їх взаємозв'язки, визначити основні складові у структурі «soft skills», визначити критерії, показники та рівні їх сформованості, розробити структурно-функціональну модель та обґрунтувати педагогічні умови формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження засвідчується через обґрунтованість наукових результатів та можливість їх впровадження у практику професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Всі дослідницькі завдання розв'язані, їх результати повно представлені в дисертації. Висновки розкривають основні науково-практичні надбання відповідно до завдань дисертації.

Характеристика основних положень роботи. Дисертація має чітку логічну структуру, кожний із її розділів відзначається глибиною наукового аналізу, який забезпечує цілісність структури всієї науково-дослідної роботи.

У першому розділі авторкою на основі опрацювання наукових джерел здійснено аналіз проблеми формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників.

Дисертанткою на високому науковому рівні здійснено аналіз сутності і змісту базових понять дослідження; представлено авторську інтерпретацію понять: «soft skills» майбутніх соціальних працівників»; «формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників» та «організаційно-педагогічні умови формування «soft skills».

Авторкою детально проаналізовано «soft skills» у професійній структурі особистості соціального працівника та його професійній підготовці, виокремлено зміст та структуру «soft skills» у рамках теорії та практики соціальної роботи.

Представлено порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду формування «soft skills» у процесі професійної підготовки соціальних працівників.

У *другому розділі* роботи здобувачкою широко висвітлено інтегровані структурні складові м'яких навичок, виокремлено «soft skills», враховуючи специфіку професійних обов'язків соціальних працівників, запропоновано структуру компетенцій «soft skills» майбутніх соціальних працівників.

Дисертанткою вдало представлено структурні компоненти і критерії «soft skills», широко висвітлено їх показники (які виокремлено на основі наукових досліджень та експертної оцінки фахівців), а також подано характеристики рівнів їх сформованості у майбутніх соціальних працівників, що дало можливість визначити відповідні діагностичні методики для їх виявлення. Позитивно, що у запропонованому інструментарії діагностики, окрім стандартизованих використовувались авторські методи.

Заслуговує схвалення застосування методу експертної оцінки для емпіричної перевірки показників «soft skills».

Залучення експертів дало змогу авторці виокремити педагогічні умови формування «soft skills» у майбутніх соціальних працівників, у результаті чого обрано такі з них:

– змістовне наповнення навчальної дисципліни «Технології формування «soft skills» у професійній освіті» та впровадження до ОП зі спеціальності «Соціальна робота»;

- створення вебсайту для формування та вдосконалення «soft skills»;
- використання ефективних засобів, форм та методів професійної підготовки соціальних працівників задля підвищення рівня сформованості «soft skills» студентів в умовах аудиторної та позааудиторної діяльності.

Варто відзначити розроблений Л. Мандро курс за вибором «Технології формування «soft skills» у професійній освіті», що не тільки розкриває теоретичні основи розвитку м'яких навичок, а й через поєднання традиційного та інноваційного підходів до організації навчання, використання активних та інтерактивних форм для розвитку потенціалу здобувачів вищої освіти сприяє формуванню м'яких навичок у майбутніх соціальних працівників, їх особистісному та професійному розвитку.

Особливого схвалення заслуговує творчий підхід до створення дисертанткою веб-сайту «My soft» з необхідними матеріалами, що дають змогу студентам визначити рівень сформованості у них «soft skills», розробити індивідуальний план їх розвитку, обрати програму розвитку м'яких навичок, розвивати навички через завдання в робочих зошитах.

Заслуговує схвалення низка завдань, тестів, інноваційних технологій для формування та розвитку «soft skills» студентів.

Варто відмітити і впроваджену авторську тренінгову програму розвитку м'яких навичок «My soft» для соціальних працівників.

Дисертанткою розроблено структурно-функціональну модель формування м'яких навичок у майбутніх соціальних працівників в умовах професійної підготовки, яка складається з: цільового, змістового, теоретико-методологічного, організаційно-методичного та контрольного-результативного структурних блоків.

У *третьому* розділі роботи окреслено практичне застосування отриманих результатів експериментального дослідження процесу формування «soft skills» у майбутніх соціальних працівників та запропоновано рекомендації щодо застосування моделі формування «soft skills» у майбутніх соціальних працівників.

Експериментальна частина дослідження статистично обґрунтована. Здобувачкою на належному рівні представлено результати верифікації виокремлених педагогічних умов та розробленої структурно-функціональної моделі через експеримент.

У результаті проведеної науково-дослідницької роботи виявлено позитивну динаміку рівнів сформованості «soft skills» майбутніх соціальних працівників експериментальних груп (порівняно з контрольними).

Емпіричні результати дослідження візуалізовано за допомогою достатньої кількості таблиць та діаграм.

Теоретична частина дисертації переконливо підкріплена експериментальною роботою, результати якої свідчать про ефективність педагогічних умов та структурно-функціональної моделі.

Висновки сформульовані чітко, розкривають основні науково-практичні надбання відповідно до завдань дисертації.

Повнота викладання результатів дослідження в опублікованих працях. Незаперечним позитивним аспектом є достатньо широке представлення результатів дисертації – 22 публікації (із них 16 – одноосібні), зокрема: 7 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва і розвитку та Європейського Союзу; 1 – у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базі даних Web of Science Core Collection, 10 тез у збірниках матеріалів наукових конференцій (українські та закордонні видання) та 3 тез всеукраїнських науково-педагогічних підвищень кваліфікації.

Опубліковані наукові публікації за змістом відображають результати дослідження.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та опублікованих праць можна зробити висновок про відсутність порушення Лесею Олегівною Мандро вимог академічної доброчесності. Це дає можливість стверджувати, що її наукове

дослідження є оригінальним та завершеним, що характеризується достатнім рівнем наукової новизни та практичним значенням.

Дискусійні положення та зауваження. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Лесі Олегівни, вважаємо за потрібне зазначити окремі побажання.

1. Одним із завдань дослідження є порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду формування «soft skills» у процесі професійної підготовки соціальних працівників. Однак, бажано було б обґрунтувати, чому аналіз зарубіжного досвіду формування «soft skills» у процесі професійної підготовки соціальних працівників здійснено на прикладі таких країн, як США та Ізраїль. У цьому підрозділі доцільно було б простежити спільні і відмінні тенденції зарубіжного та вітчизняного досвіду, відобразивши у порівняльній таблиці та виокремити висновок про можливість врахування зарубіжного досвіду у процесі формування м'яких навичок у майбутніх соціальних працівників в закладах вищої освіти нашої країни.

2. У роботі детально представлено динаміку прояву показників до кожного критерію за рівнем їх сформованості в ЕГ і КГ на початок та після завершення експерименту. Однак, варто було б наочно подати динаміку результатів не тільки за показниками, але й за визначеними авторкою критеріями в узагальненій таблиці, що дало б змогу здійснити порівняльний аналіз динаміки рівнів вираженості за кожним із критеріїв на контрольному етапі експерименту та оцінити найбільший вплив на визначені критерії впроваджених педагогічних умов та структурно-функціональної моделі.

3. Бажано було б в дисертації увиразнити роль практик у формуванні «soft skills» майбутніх соціальних працівників.

4. Враховуючи всі надбання дисертантки, описані в розділах дисертації та матеріали, подані в додатках (зокрема, навчально-методичний комплекс щодо формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників: впровадження структурно-функціональної моделі та педагогічних умов формування «soft skills», вебсайт, тренінгова програма «My soft», комплекс методик тощо),

висловимо як побажання, варто було б, щоб ці здобутки були оприлюднені в навчально-методичному посібнику, що буде корисним для використання науковцями, викладачами ЗВО, студентами, працівниками освіти та соціальної сфери.

Однак наведені побажання та зауваження мають рекомендаційний характер і не знижують високої оцінки наукового рівня дисертації, яка є вагомим внеском у розробку проблеми формування «soft skills» у майбутніх соціальних працівників» у закладах вищої освіти.

Всі дослідницькі завдання дослідження розв'язані, їх результати повно представлені в розділах дисертації.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Аналіз дисертації дає підстави стверджувати, що виконана наукова робота Мандро Лесі Олегівни «Педагогічні умови формування «soft skills» у майбутніх соціальних працівників», подана на здобуття ступеня доктора філософії є актуальною, цілісною, завершеною, оригінальною і достатньо апробованою науковою працею, що характеризується переконливою аргументацією висновків та їх практичним значенням, відображає високий рівень фахової підготовки здобувачки, підготовлена на високому науково-теоретичному і методичному рівні.

Дисертаційна робота відповідає всім чинним вимогам наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів від 12 січня 2022 р №44 (зі змінами), її авторка, Леся Олегівна Мандро заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи Прикарпатського
національного університету імені
Василя Стефаника

Оксана ПРОТАС